

І. О. Черноплатаспірант кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю на сучасному етапі розвитку науки розглядається як невіддільна складова реформи системи вищої педагогічної освіти в цілому, основна мета якої передбачає підготовку технічно й технологічно освіченого фахівця відповідно до вимог інформаційного суспільства, формування необхідних знань, умінь і навичок технічного характеру й формування основних компонентів інформаційної культури. У зв'язку з цим гостро постає проблема підготовки професійно компетентних педагогів, формування яких відбувається впродовж усього навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах.

У статті розкрито сутність поняття «педагогічні умови». При обґрунтуванні комплексу умов форм формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю засобами інформаційно-комунікаційних технологій ми обмежилися умовами, створеними в конкретному навчальному закладі, пам'ятаючи про те, що й інші умови (вплив суспільства, сім'ї, стан системи освіти та інше) також впливають на цей процес.

За результатами дослідження ми визначили й теоретично обґрунтували те, що формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю засобами інформаційно-комунікаційних технологій забезпечуватиме такі педагогічні умови: застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі; використання інноваційних форм, методів і засобів навчання; формування позитивної мотивації; запровадження завдань на технологічну й педагогічну практики, орієнтованих на формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Відбір необхідних і, на нашу думку, достатніх педагогічних умов формування фахової компетентності є черговим етапом оптимізації процесу професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: педагогічні умови, інформаційно-комунікаційні технології, майбутні педагоги професійного навчання будівельного профілю, фахова компетентність.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку інформаційне суспільство вимагає істотних змін у вітчизняній системі освіти, створюючи водночас для кожної людини значні можливості для отримання інформації в тому обсязі, який необхідний йому для саморозвитку й самовдосконалення. Очевидним за такої умови є той факт, що перехід на нову модель освіти виключає пасивну роль учасників освітнього процесу, тому що тільки активна позиція в отриманні знань дозволить сформуванню в студентів «здатність жити й працювати в інформаційному суспільстві», визначити індивідуальну траєкторію освіти. Підвищені вимоги до якості освіти в умовах його структурної перебудови й інтеграції у світовий освітній простір істотно змінюють рівень соціальних очікувань і щодо результативності всього комплексу педагогічних наук.

Соціально-економічні зміни, які відбуваються нині в Україні, визначили нові напрямки формування фахової компетентності майбутнього педа-

гога професійного навчання. Проблеми сучасної системи підготовки студентів у вищій школі актуальні, адже вона повинна відповідати оновленим вимогам і забезпечувати належний рівень готовності майбутнього педагога до ефективної фахової діяльності. Важливою проблемою сучасності у вітчизняній педагогічній науці й практиці залишається пошук ефективних шляхів вдосконалення процесу фахової підготовки майбутніх педагогів професійного навчання як компетентних фахівців, здатних творчо працювати в різних напрямках, вирішувати нові соціальні замовлення та сучасні освітні виклики.

Фахова компетентність майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, яка передбачає володіння теоретичними й практичними знаннями, навичками, вміння застосовувати їх в процесі професійної діяльності, здатність творчо й нестандартно розв'язувати проблеми,

нести відповідальність за наслідки своєї роботи, а також професійний ріст шляхом постійного саморозвитку, самовдосконалення та самоосвіти. Формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійно-практичної підготовки засобами інформаційно-комунікаційних технологій можливе при дотриманні певних умов. Саме тому виникає необхідність їх визначення та обґрунтування.

Мета статті. Метою статті є визначення та теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. У довідковій літературі [4] представлено досить широке смислове значення поняття умова. Умова – це:

1) необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь;

2) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь;

3) правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь; правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь;

4) сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь.

Категорія «умова» є однією з ключових у філософії та розуміється як «те, від чого залежить інше» [10, с. 677], тобто те, що робить можливим наявність предмета, явища, процесу. Умови розкривають відношення предмета до процесів та явищ, що довкола нього, й без яких не можливе його існування та розвиток. Умова є зовнішньою зумовленістю предмету, вона створює середовище для його існування та функціонування.

Важливим для нашого дослідження є визначення поняття «педагогічні умови». Педагогічний словник визначає термін «педагогічна умова» як якусь обставину або обставу, яка впливає на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [5].

«Педагогічні умови» визначаються як «обставини, від яких залежить і відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей» [9, с. 243].

Розробці педагогічних умов організації та здійснення навчально-виховного процесу присвячено чимало досліджень. Однак, незважаючи на вагомий їх результат, поза увагою залишилася проблема визначення та обґрунтування педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Педагогічні умови є складником освітнього процесу й в сукупності забезпечують його існування, функціонування та розвиток. Їх відбір залежить від структури процесу, що реалізується; структури особистісної характеристики, на яку здійснюється вплив із метою її перетворення; мети відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів, прийомів і організаційних форм навчання; принципів вирішення розбіжностей у навчанні. Наприклад, І. Седова [8] наголошує, що педагогічні умови повинні відповідати таким вимогам: бути зумовленими змістом майбутньої професійної діяльності фахівця та специфікою його навчання; становити сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-технічних факторів, що забезпечують успішне вирішення поставлених завдань; включати зовнішні (соціально-економічні, соціально-культурні та інші) і внутрішні (психолого-педагогічні, дидактичні та інші) умови, вмещувати мотиваційний, організаційний, змістовий, контрольний оцінний аспекти.

У професійній педагогіці педагогічні умови – це обставини, від яких залежить і відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, опосередковується активністю особистості, групою людей [7].

Педагог Ю. Бабанський трактує педагогічні умови як положення, в якому компоненти навчального процесу представлені в оптимальних взаємовідносинах, що дозволяє викладачеві ефективно викладати, керувати навчальним процесом, а студентам – успішно навчатися [1].

На думку Е. Зеєра, педагогічні умови – це різноманітні обставини процесу освіти, які забезпечують досягнення поставленої мети [3].

У нашому дослідженні під педагогічними умовами вважаємо комплекс взаємопов'язаних факторів, від яких залежить успішність формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

При розгляді комплексу умов формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання ми обмежимося умовами, створеними в конкретному навчальному закладі, пам'ятаючи про те, що й інші умови (вплив суспільства, сім'ї, стан виробництва й інше) також впливають на цей процес.

Обґрунтований відбір необхідних і, на нашу думку, достатніх умов є черговим етапом оптимізації процесу професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю по формуванню його фахової компетентності.

За результатами дослідження ми визначили низку педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного

навчання будівельного профілю засобами інформаційно-комунікаційних технологій, серед яких найвагоміша – *застосування інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) в освітньому процесі*.

Питання застосування засобів ІКТ у навчальному процесі є достатньо дослідженим у сучасній педагогіці. Майже всі дослідники вважають, що систематичне застосування засобів ІКТ під час вивчення окремих дисциплін допоможе студентам закріпити й розширити передбачені навчальною програмою знання, уміння та навички, розвинути навички спілкування та комунікативні здібності, що здатні забезпечити ситуацію успіху при виконанні виробничих дій і реалізації типових завдань професійної діяльності. Також наголошується на тому, що в студентів виникає необхідність міркувати, висловлювати своє ставлення до подій, явищ, активно діяти, розвивати уміння керувати своїм емоційним станом та спілкуватися. Усе це створює ситуацію успіху, яка, на нашу думку, в майбутньому сформує успішного педагога професійного навчання з креативним мисленням.

Основними перевагами використання ІКТ у викладанні навчальних дисциплін можна визначити практичну можливість індивідуалізації навчання, підвищення мотивації та активності студентів, інтенсифікацію самостійної роботи, зростання обсягу виконаних на навчальному занятті завдань, розширення інформаційних потоків, оперативний контроль і корекцію. Використання комп'ютерної техніки можливе на всіх етапах організації педагогічного процесу й зберігає в студентів стан психологічного комфорту.

Другою педагогічною умовою ми визначили як *використання інноваційних форм, методів і засобів навчання* під час підготовки майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю.

Одним зі стратегічних завдань вищої освіти, згідно з Програмою розвитку освіти в Україні на XXI ст., є досягнення якісно нового рівня мобільності й професійно-практичної підготовки фахівців, адже оптимальним засобом соціальної та економічної адаптації людини до життєдіяльності в умовах ринкової економіки є його професійна підготовка як конкурентоспроможного працівника. Специфіка контингенту молоді в сучасних умовах, якій доведеться починати трудове життя, висуває особливі вимоги й до процесу її навчання. Ця обставина зумовлює формулювання питання щодо впровадження в процес навчання інноваційних педагогічних технологій.

Інноваційну педагогічну технологію розглядають як особливу організацію діяльності й мислення, яка спрямована на організацію нововведень в освітній простір, або як процес засвоєння, впровадження та поширення нового в освіті.

Третя педагогічна умова – *формування позитивної мотивації в майбутніх фахівців до набуття фахової компетентності*.

Мотивація учіння розглядається багатьма дослідниками як провідний чинник пізнавальної активності особистості (А. Вербицький, І. Зімняя, О. Леонтєв, А. Маркова, А. Маслоу, Е. Стоунс, О. Яцишин та інші).

Мотивацію можна вважати однією зі складових фахової компетентності. Н. Бородіна переконана, що внутрішня мотивація є найбільш продуктивною в навчальній діяльності студентів, оскільки вона ґрунтується на зацікавленості студентів тим, що важливе й необхідне для людини (прагнення до знань, розширення власного кругозору, поглиблення та систематизація знань, покращення результатів своєї діяльності, підготовка до фахової діяльності). Крім внутрішніх мотивів, вона виокремлює і деякі зовнішні: мотиви самоідентифікації, мотиви виконання обов'язків, авторитету, незалежності, самостійності [2, с. 42].

Мотивація – це усвідомлення потреби професійного становлення, що перетворюється в мотив, прагнення її задовольнити, зацікавленість у досягненні професійно значущих знань, умінь, навичок, якостей, цінностей тощо, тобто все, що спонукає студента до дії, активності в освітній діяльності. Закріплення мотиву відбувається за багаторазового повторення, що веде до його перетворення в рису характеру, у постійну спонукальну спрямованість [6]. Варто відзначити, що в психології до мотивації відносять усе, що спонукає до активності й може реалізуватися в низці форм: інтересах, прагненнях, переконаннях і налаштуваннях.

Наріжним каменем формування позитивної мотивації вважають ефективний індивідуально орієнтований стиль спілкування педагога й студента. Саме взаємно зацікавлене, товариське спілкування сприяє індивідуалізації процесу фахового розвитку студентів.

Забезпечення позитивної мотивації до опанування майбутньою професією – це розвиток інтересу студентів до навчання, зокрема не тільки до певної лекції, семінару й так далі, але й до процесу отримання знань при створенні ситуацій інтересу; мотивація професійної та навчальної діяльності; прагнення до досягнення успіху; формування ставлення до майбутньої професійної діяльності як до особистісної та соціальної цінності, усвідомлення значущості формування особистісних якостей та умінь, формування потреби в професійному зростанні.

Таким чином, ця педагогічна умова забезпечує формування стійкого інтересу майбутніх фахівців до професійної діяльності, потреби в такій діяльності, спрямування до виконання професійних функцій, потягу до творчого вирішення професійних завдань, прагнень постійного професійного й кар'єрного зростання та самовдосконалення.

Особливим у фаховій підготовці педагогів професійного навчання будівельного профілю є однакова професійна важливість дисциплін суто професійного й психолого-педагогічного спрямування. Неможливо досягти високого рівня фахової компетентності без відповідного рівня знань, значення яких у системі цієї компетентності визначено також їхньою внутрішньою структурою. Необхідний комплекс знань у професійному й психолого-педагогічному аспекті для успішної подальшої професійної педагогічної діяльності в будівельній галузі.

Одна з головних особливостей підготовки студентів у вищій школі – її зв'язок із життям, із конкретними особливостями майбутньої практичної діяльності. Весь шлях розвитку вищої освіти свідчить про бажання наблизити теоретичну підготовку до практики. Практична підготовка студентів вищих навчальних закладів України є невіддільною складовою частиною освітньо-професійної програми підготовки фахівців, основне завдання якої – якість практичної підготовки випускника, відповідне освітньо-кваліфікаційним рівням.

Саме тому четвертою педагогічною умовою формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю є *запровадження завдань на технологічну й педагогічну практику, орієнтованих на формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю засобами інформаційно-комунікаційних технологій.*

У найзагальнішому вигляді можна визначити такі послідовні етапи практичної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю:

– лабораторні, практичні заняття, на яких починається формування первинних навичок (зі спеціальних дисциплін);

– технологічна практика, метою якої є ознайомлення студентів-практикантів безпосередньо на підприємствах, організаціях, установах із виробничим процесом і технологічним циклом виробництва, відпрацювання умінь і навичок із робітничої професії та спеціальності, закріплення знань, отриманих при вивченні певного циклу теоретичних дисциплін, і придбання первинного практичного досвіду;

– педагогічна практика, яка є завершальним етапом навчання та проводиться з метою узагальнення та вдосконалення знань, практичних умінь і навичок на базі конкретного навчального закладу, опанування професійним досвідом і перевірки готовності майбутнього фахівця до самостійної фахової діяльності, збору матеріалів для дипломного проєкту.

Спираючись на розроблений комплекс педагогічних умов, які побудовані на концептуальних положеннях особистісно орієнтованої професійної освіти, приходимо до висновку, що формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю засобами інформаційно-комунікаційних технологій – це закономірна, доцільна й керована зміна

ключових компетентностей фахівця, яка приводить до досягнення якісно нового рівня.

Висновки і пропозиції. Згідно із завданнями дослідження педагогічні умови розглядаємо як цілеспрямований відбір, конструювання та застосування елементів змісту, методів (прийомів), форм організації навчання для досягнення високого рівня формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Вважаємо, що дотримання визначених педагогічних умов забезпечить організацію навчального процесу, за якого відбудеться перехід студента в позицію фахівця, а навчальна діяльність трансформується в професійну, забезпечуючи зміну предмета діяльності. Окрім цього, це активізує навчальний процес, уможливить становлення особистості студента як фахівця, який володіє аналітичною компетентністю, а його підготовка відповідатиме вимогам сучасного інформаційного суспільства.

Список використаної літератури:

1. Бабанский Ю. Оптимизация процесса обучения : общедидактический аспект. Москва : Педагогика, 1997. 123 с.
2. Бородіна Н. Наукові засади професійного засвоєння лінгводидактичної термінології студентами філологічних документів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Херсон, 2007. 283 с.
3. Зеер Э. Личностно ориентированное профессиональное образование. Екатеринбург : Изд-во Уральского педагогического университета, 1998. 126 с.
4. Новий тлумачний словник української мови. У 3 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконті, 2005. Т. 3. 863 с.
5. Педагогический словарь / под ред. М. Ярмаченко. Москва : Педагогическая мысль, 2001. 97 с.
6. Петренко Л. Теорія і практика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів : монографія. Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2013. 456 с.
7. Профессиональная педагогика : дистанционный курс / сост. В. Красильникова, И. Васильев. *Хмельницький національний університет*. URL: http://dn.tup.km.ua/dn/k_default.aspx?M=k=0209.
8. Седова И. Формирование основ информационно-аналитической культуры бакалавров экономики в вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Москва, 2012. 195 с.
9. Словник-довідник з професійної педагогіки / авт.-упоряд. А. Семенова. Одеса : Пальміра, 2006. 272 с.
10. Философский энциклопедический словарь / редкол. С. Аверинцев и др. 2-е изд. Москва : Сов. энциклопедия, 1989. 815 с.

Chornoplat O. Pedagogical conditions for forming professional competence of future teachers of vocational building profile training by means of information and communication technologies

At the present stage of science development, the process of forming professional competence of future teachers of vocational building profile training is considered as an integral part of the reform of the higher pedagogical education system. Its main purpose is training technically and technologically educated specialists in accordance with the requirements of the information society, forming necessary knowledge and technical skills as well as forming the main components of information culture. In this context, the problem of training professionally competent teachers, whose forming takes place throughout the educational process in higher education institutions, is an acute problem.

The essence of the concept "pedagogical conditions" is clarified in the article. While substantiating the complex of conditions for forming professional competence of future teachers of vocational building profile training by means of information and communication technologies, we limited ourselves to the conditions created in a particular educational institution, keeping in mind that other conditions (such as the influence of society and families, the state of the education system, etc.) also influence this process.

According to the results of the study, we have determined and theoretically substantiated that forming professional competence of future teachers of vocational building profile training by means of information and communication technologies will be provided by the following pedagogical conditions: the use of information and communication technologies in the educational process; the use of innovative forms, methods and teaching resources; forming positive motivation; introduction of tasks for technological and pedagogical practices, oriented on forming professional competence of future teachers of vocational building profile training by means of information and communication technologies.

The selection of the necessary and, in our opinion, sufficient pedagogical conditions for forming professional competence is the next stage of optimizing the process of professional training of future teachers of vocational building profile training by means of information and communication technologies.

Key words: *pedagogical conditions, information and communication technologies, future teachers of professional building profile training, professional competence.*